

Geluk, gelijkheid en duurzaamheid

Bouwstenen voor structureel sociaal werk

DIRK GELDOP

*'Meer groei maakt ons niet langer gelukkiger.
Meer ongelijkheid maakt ons minder gelukkig.'*

De onlusten in Londen en andere Engelse steden zorgden afgelopen zomer ook bij ons voor debat. 'Rebels with a cause' of criminele daden van jongerenbendes? Lag het aan de gebrekkige opvoeding, een afhankelijk makende welvaartsstaat en het wegvallen van normen en waarden, zoals Theodore Dalrymple (2011) orakelde? Of speelde op de achtergrond de sterk toegenomen ongelijkheid in Engeland, zoals Nina Power (2011) suggereerde? Daarbij verwees zij en andere commentatoren naar de confronterende analyse van Wilkinson en Pickett (2009) in hun publicatie 'The Spirit Level. Why more equal societies almost always do better'. Iedere generatie groeit op met enkele basisboeken die hun maatschappijbeeld kleuren. 'The Spirit Level' is zo'n nieuwe 'klassieker'. Het boek past in een bredere stroom van publicaties die vraagtekens plaatsen bij het neoliberale economische model dat ondanks de zware financiële crisis toch dominant blijft. Hoe relevant zijn deze nieuwe inzichten over geluk, welzijn en duurzaamheid voor het sociale veld en voor de gehele samenleving? Kunnen ze nieuwe bouwstenen aanreiken voor een revitalisering van structureel sociaal werk?

MARKT VAN WELZIJN EN GELUK

Iedere tijdsperiode heeft zijn dominant denkkader. De doorbraak van het neoliberalisme in de jaren '80 van de vorige eeuw tekent tot vandaag onze maatschappij. Het discours is duidelijk: willen we meer economische groei, dan moeten we inzetten op vrije markten. We moeten de financiële markten ondersteunen en dringend bezuinigen. De welvaartsstaat moet actiever en vooral de mensen die van een uitkering genieten moeten we zo snel mogelijk activeren. Sociaal werk moet in dit plaatje mensen opnieuw doen bijdragen aan de samenleving, liefst economisch en op de reguliere arbeidsmarkt.

Elke tijdsperiode heeft ook haar 'tegenhangers': denkkaders die zich tegenover het dominante discours plaatsen, het bevragen en alternatieven formuleren. Zo weerklonken in de jaren '70 de kritische echo's van de Frankfurter Schule, denken we maar aan Marcuses ééndimensionale mens. De bevrijdingspedagogiek van Paulo Freire bood velen een handelingsperspectief. In de jaren '80 was 'De markt van welzijn en geluk' een kritische blikopener voor een hele generatie welzijnswerkers. Achterhuis vertaalde het werk van denkers als Hannah Arendt, André Gorz of Ivan Illich naar het welzijnslandschap van de lage landen. Autonomie werd een sleutelwoord. Aan het begin van de 21ste eeuw

vormde de anders-globaliseringsbeweging een contrapunt. 'No logo' van Naomi Klein bood een scherpe analyse van globaliseringsprocessen die de ongelijkheid en de uitbuiting vergroten en bood aanzetten tot een andere globalisering.

EN VANDAAG?

Maar sindsdien lijken kritische stemmen minder zwaar door te wegen. Dat zegt veel over de sterkte van het neoliberale denken en van het activeringsdiscours. Zelfs de zware financiële crisis die in 2008 overwaaide van de Verenigde Staten naar de rest van de wereld, leidde amper tot een fundamentele bezinning over het economisch beleid en de werking van de financiële markten. We vinden het ondertussen normaal dat de overheden massaal belastingsgeld inzetten om banken - en ondertussen ook landen - te redden. De dominante antwoorden op de crisis blijven dezelfde: inzetten op nieuwe economische groei en meer mensen aan het werk. Inzetten op groene economie kan daarbij een onderdeelje zijn, maar meer ook niet. Sociaal beleid is wenselijk, maar zeker niet teveel en uitsluitend als onderdeel van een activeringsbeleid. 'Het sociale' zit vandaag in de hoek waar de klappen vallen. Is er een alternatief?

Stilaan groeien nieuwe inzichten. Tegen de achtergrond van het dominante denken, verschenen de voorbije jaren enkele cruciale boeken en studies. Ze wijzen niet alleen op de tekorten van het huidige kortetermijnbeleid, maar verkennen ook andere visies op welvaart, welzijn, geluk en duurzaamheid. Ook voor sociaal werk zijn ze meer dan relevant. Richard Layard doorprikt onze té materiële visie op geluk, Richard Wilkinson en Kate Pickett confronteren ons met de negatieve effecten van groeiende ongelijkheid. Tim Jackson verkent de mogelijkheid van welvaart zonder groei, in een samenleving die eindelijk haar ecologische grenzen leert respecteren. Deze drie boeken vormen samen een bijzonder boeiend kader voor structureel sociaal werk en voor meer duurzame en eigentijdse beleidsvisies.

We laten ze dan ook graag de revue passeren.

WAAROM WE NIET GELUKKIG ZIJN

Er zijn nog nooit zoveel 'geluksboeken' verschenen als het laatste decennium. Geluk verkoopt: in onzekere tijden gaan mensen op zoek naar houvast. Het meest relevante geluksboek is evenwel geen receptenboek voor introspectie of een ander leven. Richard Layard, Brits hoogleraar economie en gewezen topadviseur van de regering Blair, toont in 'Happiness' (vertaald als 'Waarom we niet gelukkig zijn, 2005) haarscherp hoe in de rijke westerse landen verdere economische groei en toename van rijkdom niet langer automatisch samengaan met een stijging van geluk en levensvrede. Hoewel we in het westen al tientallen jaren rijker worden, zijn we geen spat gelukkiger geworden, concludeert Layard (2005, 13).

Sociaal beleid is wenselijk, maar zeker niet teveel en uitsluitend als onderdeel van een activeringsbeleid.

Dit staat haaks op wat de meeste economen en politici blijven denken. In de naoorlogse periode betekende meer inkomen, meer consumptie en meer welvaartsstaat ook een hoger geluksgevoel. Vandaag ligt dat anders. Dat valt deels te verklaren door ons ongekend hoog welvaartsniveau en de snelle gewinning aan nieuwe luxe. Maar er is meer. In het rijke deel van onze geglobaliseerde wereld gaat de toegenomen rijkdom samen met een toegenomen wedloop om status én met toegenomen onzekerheid over onze status en positie. Omgekeerd daalde het vertrouwen: in elkaar, in basisinstituties en in de toekomst. Layard wijst op de paradox dat mensen wel gelukkiger worden als ze rijker worden in vergelijking met anderen, maar niet als een hele samenleving rijker wordt. De statuscompetitie domineert, waarbij nieuwe luxegoederen en 'early adapters' de norm steeds verleggen.

BRUTO NATIONAAL GELUK

Layard pleit dan ook voor radicaal andere beleidsprioriteiten. Het beleid moet zich richten op een stijging van het nationaal geluk in plaats van de huidige fixatie op een stijging van het Bruto Natio-

naal Product. Bovendien, als we echt gelukkig willen worden, stelt Layard, dan hebben we één of ander concept van algemeen belang nodig waaraan we allemaal onze bijdrage willen leveren.

In eigen land kwamen Marc Elchardus en Wendy Smits (2007) tot gelijkaardige conclusies. In de rijke landen brengt verdere economische ontwikkeling niet langer meer geluk. Zij spreken van een middel-doel verarring tussen economische groei en geluk. Het middel groei is tot doel geworden en geluk als eigenlijk doel lijken we vergeten

te zijn. Ook zij pleiten onomwonden voor een politiek van het geluk. Zo'n politiek is ook egalitair: het geluk van iedereen telt mee en dus moeten ook de minder gelukkige mensen een kans krijgen op groter geluk. Dat is ook het meest zinvol om het 'bruto nationaal geluk' te verhogen. Want meer geld mag dan misschien niet gelukkiger maken, armoede doet dat zeker niet.

GROEIENDE ONGELIJKHEID

Meer groei maakt ons dus niet langer gelukkiger. Meer ongelijkheid lijkt ons bovendien minder gelukkig te maken. Dat leert de Engelstalige bestseller 'The Spirit Level. Why more equal societies almost always do better.' De Brits-Amerikaanse professoren Richard Wilkinson en Kate Pickett confronteren ons met de effecten van groeiende ongelijkheid in de rijke landen. Hun basisstelling is dat meer gelijke samenlevingen aanzienlijk beter scoren op gezondheids- en welzijnsindicatoren. Dat inzicht is niet nieuw. Wel vernieuwend is de combinatie van uitgebreide empirische gegevens die dit aantonen met een toegankelijke analyse voor een breder publiek. De voorbije twee jaar gaven ze al bijna tien lezingen in Vlaanderen en Brussel. Die groeiende aandacht is terecht.

Wilkinson en Pickett sluiten naadloos aan bij 'Happiness' van Layard. Zij nemen dit perspectief als vertrekpunt en spreken over het einde van een tijdperk. Binnen de grenzen van een land zijn rijke

mensen gemiddeld gelukkiger en gezonder dan armere, maar dat is niet noodzakelijk zo tussen landen. In rijke landen zijn mensen niet per definitie gelukkiger dan in iets minder rijke landen. Of nog anders: binnen de groep welvarende landen zijn het niet de bewoners van de rijkste landen die het gelukkigst zijn. Dan spelen er andere factoren. We zitten dicht bij het einde van wat verdere economische

groei ons nog kan opleveren. Ook de effecten van grotere materiële rijkdom op onze gezondheid worden marginaal. Ondertussen weegt die materiële overvloed wel steeds zwaarder op ons

sociale leven en op onze aarde: heel wat mensen overschrijden hun eigen grenzen en we overschrijden razendsnel de ecologische grenzen van onze planeet.

JACHT OP STATUS

Uit een vergelijking van de 23 rijkste landen en van de 50 staten in Amerika, blijkt de sterke relatie tussen ongelijkheid enerzijds en welzijns- en gezondheidsproblemen anderzijds. Hoe groter de ongelijkheid in een land, hoe groter de welzijns- en gezondheidsproblemen bij haar inwoners. Omgekeerd gaat minder ongelijkheid samen met minder welzijnsproblemen. Dat heeft veel te maken met het samenspel tussen de maatschappelijke structuren – lees ongelijkheid – en individuele psychologische mechanismen, aldus de auteurs. Onzekerheid is daarbij een sleutelwoord. Meer competitie en meer onzekerheid in de jacht naar status bedreigen mensen hun zelfbeeld. En juist in meer ongelijke samenlevingen wordt de jacht op status groter: hoe groter de ongelijkheid, hoe groter de competitie om status. Dit gaat ten koste van de kwaliteit van sociale relaties tussen mensen.

Wilkinson en Pickett gaan op zoek naar de – vaak verborgen – kost van ongelijkheid. De resultaten zijn confronterend. In landen waar de ongelijkheid groter is, is het vertrouwen van mensen in elkaar kleiner, is de geestelijke gezondheid van mensen problematischer en ligt druggebruik hoger. De levens-

In rijke landen zijn mensen niet per definitie gelukkiger dan in iets minder rijke landen.

verwachting is lager in landen waar de ongelijkheid groter is, de kindersterfte is er hoger. Overgewicht en obesitas komen meer voor in landen waar de ongelijkheid groter is, zowel bij volwassenen als bij kinderen. De schoolresultaten van kinderen zijn minder goed in landen waar de ongelijkheid groter is en ook de schooluitval is er groter. Er zijn meer tienerzwangerschappen in landen waar de ongelijkheid groter is. Er zijn ook meer moorden, meer geweld en meer mensen in gevangenissen. Ten slotte blijken de kansen op sociale mobiliteit kleiner in landen waar de ongelijkheid groter is. Waar de ongelijkheid kleiner is, zien we telkens een positiever beeld. Kortom: landen met een grote ongelijkheid zijn disfunctioneel.

HOE DOE JE DAT?

Belangrijk is ook dat de gevolgen van ongelijkheid niet enkel betrekking hebben op de armsten in ieder van die landen, maar even goed een weerslag hebben op de meerderheid van de bevolking. Bij grotere gelijkheid gaan dus niet alleen de armsten er op vooruit, maar verbetert de levenssituatie van de meeste mensen. In hun besluit pleiten Wilkinson en Pickett dan ook voor grotere gelijkheid in de rijke en andere landen. Daarbij benadrukken ze nog eens dat het niet alleen gaat om de positie van de armsten te verbeteren, maar dat de meeste mensen er baat bij hebben. Dat gaat lijnrecht in tegen het neoliberale beleid dat vanaf de late jaren '70 onder Reagan en Thatcher, maar later ook onder politici als Blair, tot een grote groei van de ongelijkheid leidde. Ook bij ons werd de inkomensverdeling de afgelopen twintig jaar alleen maar ongelijker.

Wilkinson en Pickett onderscheiden twee uiteenlopende wegen naar meer gelijkheid: aan de ene kant belastingen en uitkeringen om tot herverdeling te komen en aan de andere kant de inkomens- en beloningsverschillen op de markt beperken. De ongelijkheid weerspiegelt immers in belangrijke mate de concentratie van macht in onze economische instituties. Daar tegenover plaatsen zij een pleidooi voor

de uitbouw van vormen van democratisch eigenaarschap door werknemers, zeg maar een coöperatief model. Dat verzoent grotere gelijkheid samen met meer vrijheid en meer democratie. Het vermijdt volgens hen de nadelen van overheidsbezit.

Kortom: landen met een grote ongelijkheid zijn disfunctioneel.

Een tweede – ietwat vage – hefboom vormt de technologische ontwikkeling, waarbij sommige goederen een steeds lagere marginale kost krijgen, zodat ze publiek domein kunnen worden. Helaas, zo sterk en

overtuigend als het empirisch deel is, zo licht weegt het beleidsdeel. De aangereikte hefbomen zijn te vrijblijvend. Vooral de politieke verantwoordelijkheid mag sterker uit de verf komen. Wat is nodig om te komen tot overheden die (opnieuw) de financiële markten reguleren, inkomensbelastingen voldoende herverdelend te maken, ongezonde bonussystemen aan banden leggen en vermogensinkomsten meer laten bijdragen?

ZOETE KOEK

Voor sociaal werkers is dit boek bijzonder relevant. Het draagt bij tot een versterking van het maatschappelijk draagvlak voor een herverdelend sociaal beleid. Het onderbouwde en toegankelijke boek laat zien hoe meer ongelijkheid als gevolg van drie decennia neoliberalisme nefast is voor de gezondheid en het welzijn van de doorsnee inwoner. En het biedt inzicht hoe een streven naar meer gelijkheid juist het gezondheids- en welzijnspeil kan verhogen omdat het sociale samenhang versterkt.

Het boek toont ook aan dat armoedebestrijding in het belang van de rest van de samenleving is, en niet alleen iets dat we 'voor' mensen in sociaal kwetsbare situaties moeten doen. Armoedebestrijding en welzijnswerk zijn niet alleen functioneel voor de hulpvragers, maar ook voor de rest van de maatschappij. Abram De Swaan wees er in zijn klassieker 'Zorg en de staat' al op hoe sociaal beleid en sociale zekerheid eerder als bedoeling hadden de angel uit sociale conflicten te halen, dan tot sterke herverdeling te komen in de maatschappij.

© Lisa Van Damme

BRANDEND ACTUEEL

Dit staat haaks op het beleid in landen zoals Engeland. De Brits-Poolse socioloog Zygmunt Bauman wijst in zijn meest recente boek 'Collateral damage. Social inequalities in a global age' (2011) niet alleen op de groeiende onderklasse in Engeland. Hij hekelde ook de tendens om armoede – als meest extreem en problematisch resultaat van ongelijkheid – te herkwalficeren als een probleem van 'law and order'. Armoede wil men dan bestrijden met maatregelen die meestal worden ingezet om delinquentie en criminaliteit te bestrijden. Zo krijgen we een individualisering en criminalisering van sociale problemen. Dat vormt in veel achterstandswijken de 'collateral damage' van een winstgerichte, ongecoördineerde en ongecontroleerde globalisering. De onlusten en de reacties hierop deze zomer illustreren perfect wat Bauman in het voorjaar schreef.

Maar 'The spirit level' confronteert het sociaal werk ook met haar beperkingen. Want via individuele cliëntrelaties verander je nog geen sociale systemen, terwijl dat vaak de vereiste is om individuele

hulpverleningsrelaties duurzaam en succesvol te maken. Vanuit een sterk en positief sociaal verhaal, leveren Wilkinson en Pickett bijzonder mooi materiaal voor een revitalisering van politiserende en structurele hulpverlening. Heel wat structurele analyses van de onlusten in Groot-Brittannië verwezen dan ook naar dit boek. Want niet toevallig kwam Groot-Brittannië als één van de meest ongelijke landen tevoorschijn.

PRIL KLIMAATDEBAT

Ongelijkheid wordt ook steeds belangrijker in het klimaatdebat. Zo zijn de effecten van klimaatopwarming niet voor iedereen even sterk voelbaar. Ook de ecologische voetafdruk is ongelijk verdeeld. Aan het eind van hun boek gaan Wilkinson en Pickett in een apart hoofdstuk in op deze link tussen klimaatopwarming, duurzame ontwikkeling en ongelijkheid. Meer ongelijke samenlevingen kennen een grotere statuscompetitie. Deze verloopt via statusconsumptie en draagt zo bij tot de té grote uitstoot van broeikasgassen en een onrechtvaardig grote ecologische voetafdruk. Iets te kort door de

bocht besluiten ze dat het beperken van ongelijkheid een noodzakelijke voorwaarde is voor een klimaatbeleid. Individuele en verhandelbare CO₂-uitstootrechten kunnen een instrument zijn om dat te bekomen. Zoals in vele publicaties is de koppeling van een thema aan klimaatopwarming vaak nog 'work-in-progress'.

Met de financiële crisis lijkt klimaatopwarming van de politieke agenda verdwenen. Maar ondertussen gaat ze onverminderd voort. Wanneer eind 2011 in Durban de volgende klimaatconferentie van start gaat, zullen nieuwe wetenschappelijke rapporten volop media-aandacht krijgen. De opwarming gaat sneller dan we het voorbije decennium aannamen. Met het eenzijdig economische groeimodel overschrijden we de grenzen van onze planeet steeds verder en hypothekeren we de kansen van volgende generaties. Dat is des te absurder omdat in de rijke landen verdere economische groei mensen niet langer gelukkiger maakt en de groeiende materiële ongelijkheid het welzijn onder druk zet. Naast het verzwakken of wegvallen van de link tussen economische groei en geluk in de rijke landen is er dus nog een reden om vragen te stellen bij het dominante economische denken. Hoe maken we onze welvaart en ons welzijn duurzaam? Hoe komen we van een economie die de planeet en ons welzijn bedreigt naar een economie voor een eindige planeet?

WELVAART ZONDER GROEI

Dat is de basisvraag van de Britse hoogleraar Tim Jackson in zijn boek 'Welvaart zonder groei'. Volgens hem is het grootste dilemma van onze tijd het verzoenen van de zucht naar een goed leven met de beperkingen van een eindige planeet. Verdere ongelimiteerde economische groei is niet langer een optie. Daarbij gaat het niet enkel om de opwarming van de aarde, maar ook om het einde van het tijdperk van goedkope olie. Resterende olievoorraden zullen schaars en onbetaalbaar worden. Meteen vervalt een basisvoorwaarde voor onze geglobaliseerde economie: zeer goedkope fossiele energie die

de transportkost zo goed als verwaarloosbaar maakt. Ook belangrijke grondstoffen en metalen worden zeldzamer, de resterende ontginningsgebieden conflicterender.

Jackson zoekt naar een consistent begrip van welvaart dat niet langer berust op verdere consumptieve groei. Groei in zijn huidige vorm is onhoudbaar,

maar economische krimp is in de huidige omstandigheden niet stabiel. Een vergroening van de economie via nieuwe technologie is op zich goed, maar volstaat niet. Jackson toont aan dat eenzelfde groei

met minder gebruik van energie en grondstoffen onvoldoende zal zijn om de economie opnieuw binnen de grenzen van de planeet te brengen.

WEG UIT DE KOOI

Daarom zoekt Jackson andere uitwegen uit 'de ijzeren kooi van het consumentisme'. Voortdurende statusconsumptie legt de lat steeds hoger voor mensen. De aanpak daarvan vereist een andere macro-economie waarbij ook ecologische en verborgen welzijnskosten mee verrekend worden in de prijs van goederen en diensten. Jackson pleit verder voor kortere werkweken, verminderen van de jacht op statusconsumptie, maar ook voor de nood aan meer sociale investeringen in publieke goederen en sociale infrastructuur.

Dat alles vereist volgens Jackson een nieuw sociaal contract. De invulling daarvan moet alleszins veel breder zijn dan wat Antwerps burgervader Patrick Janssens (2011) aangeeft in zijn boek 'Voor wat, hoort wat'. Je kan maar de overgang naar een duurzame economie maken door tegelijkertijd aan verschillende touwtjes te trekken: het begrenzen van uitstoot en grondstoffengebruik, het ontwikkelen van een nieuw economisch model met betere manieren om welvaart en welzijn te meten en het veranderen van de sociale logica. Dat laatste betekent niet alleen het actiever bestrijden van ongelijkheid en het ontmantelen van de cultuur van het consumentisme, maar ook versterken van het sociaal

*Hoe maken we onze
welvaart en ons welzijn
duurzaam?*

kapitaal van mensen en van een samenleving. Zo kan je via een 'capabilities' of ontplooiingsindex de mogelijkheden en ontwikkelingsmogelijkheden meten.

WERKEN AAN TRANSITIES

Dit alles lijkt voor sociaal werkers een 'ver van mijn bed show'. Dat is niet zo. Ecologie is geen luxeprobleem, in de zin van 'iets doen voor het milieu', schrijven Jones en Demeyere in 'Terra Reversa. De transitie naar rechtvaardige duurzaamheid' (2009, 41). Het gaat om het veiligstellen van onze bestaansbasis. De transitie naar een duurzame economie gaat niet enkel over veranderingen van politieke structuren en het creëren van meer duurzame en veerkrachtige macro-economische kaders. Het gaat ook om gedragsverandering, niet in het minst op het vlak van duurzame consumptie. Hier komen we op een terrein waarop sociale en culturele werkers zich als een vis in het water zouden moeten voelen.

Om de weg te wijzen, vertrekken Jones en Demeyere van het Britse 4-E-model: 'enable', 'encourage', 'exemplify' en 'engage'. Om gedrag van mensen te veranderen en duurzamer te maken, moeten mensen de mogelijkheden hebben ('enable'), ze moeten aangemoedigd worden om meer duurzame keuzes te maken ('encourage'), de overheid en andere relevante actoren moeten voorbeelden stellen ('exemplify') en engagement van mensen creëren ('engage'). Om van hun theoretische modellen tot concrete oplossingspaden te komen, werken Jones en Demeyere een aantal 'Leitbilder' uit op vier cruciale domeinen: de transitie naar een duurzame mobiliteit, naar duurzame voeding, naar duurzaam toerisme en naar duurzaam wonen en (ver)bouwen.

DUURZAAM SOCIAAL WERK

Nieuwe inzichten zijn goed, nieuwe handelingsmodellen nog beter. Hoe kan sociaal werk een actieve partner worden in de noodzakelijke maatschappelijke transitie? Een aanzet vinden we in het boek

'Een veerkrachtige samenleving. Sociaal werk en duurzame ontwikkeling' (Peeters, 2010). Het boek schetst de uitdagingen voor duurzame ontwikkeling en onderzoekt welke antwoorden kunnen aansluiten bij de missie en traditie van het sociaal werk. De focus ligt op de mogelijkheden tot maatschappelijke verandering: een transitiedenken vertrekkend vanuit het concept van ecologische rechtvaardigheid. Sleutelbegrippen in deze ecosociale benadering van sociaal werk zijn empowerment en veerkracht. Dat laatste begrip heeft - ietwat verwarrend - zowel betrekking op de sociaal-psychologische veerkracht van mensen en groepen als op de sociaal-ecologische veerkracht van systemen.

Waar het sociaal werk vandaag onder toenemende druk staat om individuen te activeren, integreren, assimileren of normaliseren, verkennen de auteurs

wat de maatschappelijke rol van sociaal werk in de 21ste eeuw zou kunnen en moeten zijn. Op verschillende domeinen en vanuit verschillende specialisaties in sociaal werk volgen praktijkvoorbeelden van kleine en grote stappen naar meer duurzaamheid. Dat zijn

concrete maar broodnodige opstapjes naar herbronning van sociaal werk. Want de weg naar duurzaam sociaal werk is nog lang, het perspectief van een politiserende hulpverlening niet evident.

VAN DRUK NAAR KANS

De druk op sociaal werk lijkt het voorbije decennium sterk gestegen. In onze snel veranderende risicomaatschappij groeien armoede en ongelijkheid. Welzijnsproblemen nemen toe, wachtlijsten worden langer. De sterk stijgende etnische diversiteit onderaan de maatschappelijke ladder vormt een bijkomende uitdaging voor sociaal werkers. De crisis, de snel veranderende maatschappij en de snel veranderende bevolking zetten bovendien het draagvlak voor een sterk sociaal beleid onder druk. Het is eerder bon-ton om te bezuinigen in de sociale zekerheid dan ze te moderniseren en versterken.

Hoe kan sociaal werk een actieve partner worden in de noodzakelijke maatschappelijke transitie?

Tegelijk biedt die toenemende druk op het sociaal werk ook een kans. Wanneer niet alleen de effectiviteit, maar ook de legitimiteit wordt bevraagd, ontstaat opnieuw ruimte om het 'waarom' uit te leggen. Net daar bieden de besproken publicaties bouwstenen aan. Ze leren dat meer ongelijkheid in niemands belang is, ook niet in dat van 'de hardwerkende Vlaming'. Ze tonen hoe welzijn in één van de rijkste samenlevingen ter wereld niet alleen via groeiende materiële rijkdom te garanderen is, maar ook afhangt van vertrouwen, sociaal kapitaal en een sterk aanbod aan publieke voorzieningen. Terugrijpen naar het bestaande economisch groeimodel biedt geen antwoord op de klimaatuitdaging, een transitie is onafwendbaar.

FUNDAMENTELE VRAGEN

In zo'n debat kan het niet alleen gaan over de kostprijs, de kwaliteit en de efficiëntie van hulpverlening of over de percentages van lesuren op een sociale school. Net als andere sectoren wordt ook sociaal werk opnieuw uitgedaagd om hedendaagse antwoorden te formuleren op basisvragen. Wat is ons beeld van een rechtvaardige samenleving? Hoe integreren we onze concepten van sociale en ecologische rechtvaardigheid? Hoe kijken we naar levenskwaliteit en het goede leven? En voor wie? Aan

welke normaliteit draagt sociaal werk bij en welke marges zijn er om daarvan af te wijken? Of om een oude metafoer te gebruiken: het gaat er niet alleen om de achterblijvers opnieuw bij het peloton te krijgen. Het gaat ook om de vraag welke richting het peloton uitmoet, aan welke snelheid en in welke omstandigheden.

In deze onzekere tijden van aanslepende financiële crisissen en oprukkende klimaatcrisissen wakkert de toenemende politieke stuurloosheid het populisme en de angst voor verandering alleen maar aan. Daarom zijn het meer dan relevante vragen, ook voor sociaal werk. Ze gaan verder dan de vraag naar de schulden of de verantwoordelijkheid voor de onrusten in Engeland. Ze rekken het debat ook open naar het verslavende consumentisme, een onhoudbaar materialisme en naar de nood aan een duurzaam economisch en sociaal beleid.

Dirk Geldof is als docent verbonden aan Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (HUB) en aan het departement Sociaal Agogisch Werk van de Karel de Grote-Hogeschool. Hij is ook OCMW-raadslid in Antwerpen. Feedback is welkom via www.dirkgeldof.be

Verwijzingen

- Bauman, Z. (2011), *Collateral damage. Social inequalities in a global age*, Cambridge, Polity Press.
- Dalrymple, T. (2011), 'De generatie van Amy Winehouse', *De Standaard*, 11.08.2011.
- Elchardus, M. & Smits, W. (2007), *Het grootste geluk*, Leuven, LannooCampus.
- Geldof, D. (2008), *Onzekerheid. Over leven in de risicomaatschappij*, Leuven, Acco.
- Jackson, T. (2010), *Welvaart zonder groei. Economie voor een eindige planeet*, Utrecht, Jan van Arkel i.s.m. Oikos.
- Janssens, P. (2011), *Voor wat hoort wat. Naar een nieuw sociaal contract*, Antwerpen, De Bezige Bij.
- Jones, P.T. & Demeyere, V. (2009), *Terra Reversa. De transitie naar rechtvaardige duurzaamheid*, Berchem, EPO/Jan van Arkel.
- Layard, R. (2005), *Waarom zijn we niet gelukkig?*, Antwerpen, Atlas.
- Peeters, J. (red.), (2010), *Een veerkrachtige samenleving. Sociaal werk en duurzame ontwikkeling*, Berchem, EPO.
- Power, N. (2011), 'Sociale onrust komt niet uit de lucht vallen', *De Standaard*, 10.08.2011.
- Wilkinson, R. & Pickett, K. (2009), *The Spirit Level. Why more equal societies almost always do better*, London, Allen Lane/Penguin books.